

УДК 37.016.796.011.61

Архипов О. А., Носко М. О., Краснов В. П.,
Приймаков О. О., Євтушок М. В., Філатова З. І.

ЗМІСТ ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕДИЧНОЇ ГРУПИ У ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

У статті розглядаються особливості розвитку компетентності студентів спеціальної медичної групи (СМГ) у процесі занять з фізичного виховання, а саме: рівні розвитку компетентності студентів СМГ, система мотивів до занять фізичними вправами, дидактичні умови проведення занять та науково-методичне забезпечення процесу фізичного виховання, а також шляхи оптимізації формування прагнення до систематичних занять фізичними вправами у студентів СМГ.

Ключові слова: компетентність, фізичне виховання, пізнавальні можливості.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. В епоху кардинальної трансформації в контексті переходу людства до суспільства «здорових особистостей» все більшої актуальності набуває відповідність освіти реальним вимогам життя. Оцінювання навчально-оздоровчих та фізкультурно-виховних досягнень студентів у динаміці навчання у ЗВО повинно розглядатися як один із дійових механізмів забезпечення різнобічної моделі якості освіти.

Основоположним принципом фізкультурного виховання є єдність світоглядного, інтелектуального й тілесного компонентів у формуванні фізичної культури особистості, яка зумовлює освітню, методичну та діяльнісно-практичну спрямованість виховного процесу [1–4, 5, 7].

Глибинна сутність процесу формування фізичної культури людини полягає в тому, що він орієнтує не тільки на засвоєння знань, а й на способи цього засвоєння, на зразки і способи мислення і діяльності, на розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу людини.

Чинники розвитку компетентності поділено на складові компоненти: навчання, виховання, розвиток, де відбувається педагогічний вплив, тобто управління ними з метою розвитку компетентності [6].

Так, у навчанні (самоосвіті) простежується формування навчальних і професійних мотивів, пізнавальних інтересів, самостійності, творчості, ініціативи, професійної компетентності, навчальної успішності; у вихованні (самовихованні) – формування когнітивних потреб, ціннісного ставлення до професії та освіти, професійної та пізнавальної спрямованості, ініціативи; в особистісному розвитку – розвиток інтелекту, розумової самостійності, розумових вербальних і невербальних дій; у психологічній підготовці – формування вольових якостей, мислення.

Дослідження про взаємозв'язок між характеристиками психомоторики, рівнем інтелектуального розвитку та успішністю навчання молоді засвідчили, що найбільшою мірою прагнення до цілісного пізнання людини відображається в єдності її фізичного, розумового і морального розвитку. Тому, чим вдаліше виконуються дії, що вимагають тонкої зорово-моторної координації, тим вищі інтелектуальні показники, особливо невербальні, тим вища успішність та інші показники пізнавальних здібностей і навпаки. Мозок здатний контролювати приплив подразників й інтенсивність рухової діяльності, а отже, і рівень власної активності [8, 9, 11].

Психологічний механізм самоуправління складний. Особистість вибірково ставиться до зовнішнього виховного або освітнього впливу. Вона приймає або заперечує його, будучи водночас активним регулятором власної психічної діяльності. Всяка зміна в розвитку особистості відбувається як його власний емоційний вибір або свідоме рішення, тобто регулюється особистістю «зсередини». Основу внутрішнього саморегулювального механізму складають три інтегральні якості: потреби, спрямованість (інтереси, переконання, соціальні установки, ціннісні орієнтації, світогляд), Я-концепція [12].

Добираючи адекватні до вимог сучасного життя форми організації освітнього процесу з фізичного виховання студентської молоді у ЗВО України та враховуючи міжнародний досвід розв'язання завдань збереження і зміцнення здоров'я, формування духовно, психічно, фізично гармонійно розвинених особистостей, розширення демократичних начал взаємодії дорослих та молоді, у закладах освіти використовують різні педагогічні технології, які є найбільш оптимальними формами здоров'язбережувального, здоров'язміцнювального та здоров'яформувального навчання та виховання. Найбільш визначеними в оздоровчо-фізкультурній практиці є такі види технологій: медико-гігієнічні, фізкультурно-спортивні, забезпечення життєдіяльності, здоров'язбережувальні та освітні [10, 13, 14–17].

Мета дослідження. Визначення особливостей розвитку компетентності студентів СМГ закладів вищої освіти.

Завдання дослідження. 1. Розробити діагностичну шкалу оцінки рівня формування компетентності студентів I–II курсів у системі фізичного виховання у ЗВО.

2. Обґрунтувати дидактичні умови формування компетентності студентів закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання.

3. Розробити науково-методичне забезпечення компетентності як засіб оптимізації формування в студентів прагнення до систематичних занять фізичними вправами.

Результати дослідження. Потреби у фізичній культурі – головна спонукальна, спрямувальна й регулювальна сила поведінки особистості. Вони мають широкий спектр: потреба в рухах і фізичних навантаженнях; у спілкуванні, контактах і проведенні вільного часу в колі друзів; в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці; у самоствердженні, зміцненні позицій свого «Я»; у пізнанні; в естетичній насолоді; у поліпшенні якості фізкультурно-спортивних занять, у комфорті тощо. Задоволення потреб супроводжується позитивними емоціями (радість, щастя), незадоволення – негативними (відчай, розчарування, печаль). Людина зазвичай вибирає той вид діяльності, який більшою мірою дозволяє задовольнити виниклу потребу й отримати позитивні емоції.

Система мотивів, що виникає на основі потреб, визначає напрямок особистості, стимулює й мобілізує її на вияв активності у фізичній культурі. Можна виокремити такі мотиви:

- фізичного вдосконалення, пов'язані з прагненням прискорити темпи свого розвитку, зайняти гідне місце у своєму оточенні, домогтися визнання, поваги;

- дружньої солідарності, продиктовані бажанням бути разом із друзями, спілкуватися, співпрацювати з ними;

- повинності, пов'язані із необхідністю відвідувати заняття з фізичної культури, виконувати вимоги навчальної програми;

- суперництва, що характеризує прагнення виділитися, самоствердитися у своєму середовищі, домогтися авторитету, підняти свій престиж, бути першим, досягти якомога більшого;

- наслідування, пов'язаний із прагненням бути схожим на тих, хто досяг певних успіхів у фізкультурно-спортивній діяльності або має особливі якості і достоїнства, придбані в результаті занять;

- спортивні, що визначають прагнення домогтися якихось значущих результатів;

- процесуальні, при яких увага зосереджена не на результаті своєї діяльності, а на самому процесі;

- ігрові, що є засобом розваги, нервової розрядки, відпочинку;

- комфортності, що визначають бажання займатися фізичними вправами в сприятливих умовах, та ін.

Характерно, що у процесі визначення мотивів до систематичного відвідування занять із фізичного виховання під час анкетного опитування студентів першого курсу спеціальної медичної групи встановлено, що на початку навчального року більше 68 % із них цікавляться питаннями з методики самостійних занять фізичними вправами, у 80 % із них значну зацікавленість викликають питання самоконтролю та самооцінки за ефектом впливу фізичних навантажень на організм безпосередньо після занять. Мотиви до занять фізичними вправами у студентів в динаміці навчання у ЗВО мають тенденцію до перерозподілу. Мотивація до відвідування занять із фізичного виховання для отримання заліку на другому, а особливо на третьому курсах змінюється у студентів на мотивацію до оцінки значущості впливу фізичної культури на організм, як засобу зміцнення здоров'я, підвищення функціональних можливостей організму, розвитку фізичних якостей, корекції постави та вдосконалення будови тіла.

Практичні спостереження під час роботи зі студентами СМГ показали, що найбільший оздоровчий ефект, на думку викладачів, на заняттях фізичними вправами має їхнє безпосереднє систематичне виконання. Значно менше уваги приділено набуттю теоретичних знань та забезпеченню емоційного задоволення. Однак у цих умовах безпосередньо процес виховання під час виконання фізичних вправ значно знижується. Сподівання, що знання й емоційне задоволення з'являється у студентів СМГ без допомоги викладача, як правило, не виправдані.

Для формування організації та розвитку спеціально сформованих знань, умінь та навичок, для здоров'язбережувального способу життя, на основі оволодіння знаннями щодо особливостей специфіки використання фізичних вправ відповідно до діагнозу хвороби студентів СМГ у процесі розвитку компетентності в системі фізичного виховання у ЗВО було розроблено діагностичну шкалу оцінки рівня формування компетентності студентів I–II курсів, де:

- мотиваційно-цільова (репродуктивна) компетентність характеризується низьким та нижчим за середній рівень успішності навчання та самооцінки;

- змістовна (евристична) компетентність характеризується середнім рівнем успішності навчання, відвідування занять, самооцінки, вияву сили волі при проведенні змагань (прагнення до участі й перемоги);

- оцінювально-креативна (творча) компетентність – вищим за середній та високим рівень успішності навчання та відвідування занять, самооцінки, мотивом досягнення та саморозвитку.

Ґрунтуючись на основній ідеї проблеми формування компетентності студентів закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання, сформульовано й обґрунтовано такі дидактичні умови:

- формування пізнавального інтересу (позитивне ставлення до навчального предмету, його значення для особистості студента, використання особистісних підходів до навчання);

- професійна орієнтація в організації навчальної діяльності (адаптований теоретичний зміст навчальної дисципліни до певної спеціальності, самостійна робота, проблемне та ситуаційне навчання, дослідницька діяльність, творчі й практичні роботи, оволодіння новими засобами діяльності, професійна спрямованість знань);

– демократичні взаємини між учасниками навчального процесу (спільна продуктивна діяльність, педагогічний оптимізм, контроль знань).

Шляхи оптимізації формування в студентів СМГ прагнення до систематичних занять фізичними вправами ґрунтувалися на комплексно-цільових програмах, ефективність функціонування яких забезпечується керівництвом закладу вищої освіти, кафедрою фізичного виховання спеціального медичного відділення, її професорсько-викладацьким складом тощо.

Розроблення і пропаганда нових методик, підручників, фізкультурно-оздоровчого та спортивного обладнання впроваджувалися в освітній процес, створювали єдиний науково-методичний комплекс кафедри фізичного виховання спеціального медичного відділення. Науково-методичне забезпечення компетентності складалося з таких компонентів:

- навчального плану та програми з фізичного виховання;
- визначення засобів та методів, які оптимально сприяють реалізації навчальної програми;
- концепції фізичного виховання студентів СМГ у ЗВО з урахуванням регіональних компонентів;
- забезпеченості та умов викладання фізичного виховання студентам СМГ (фізкультурно-медичне забезпечення – спортивний комплекс, стадіон або спортивний майданчик, басейн, тренажерний зал, кабінет релаксації, інгаляторій, медичний кабінет тощо; провідний підручник або альтернативні посібники, моніторингова інформаційна забезпеченість для підвищення ефективності процесу фізичного виховання в динаміці навчання I–II курсів у ЗВО);

- змісту фізичного виховання, його відповідності основним принципам дозування фізичних навантажень, враховуючи медичний діагноз захворювання організму студента, рівень функціональних та фізичних можливостей організму;

- характеру спрямування фізичних навантажень під час виконання модулів, запланованих у системі фізкультурно-оздоровчо-освітнього процесу;

- практичних занять із фізичного виховання як основної форми організації освітнього процесу (їх типів та видів, форм організації рухової діяльності студентів у позааудиторний час, структури практичних занять при самостійних формах виконання фізичних вправ);

- методик та методів проведення практичних занять із фізичного виховання, які за спрямуванням відповідають нозологічним діагнозам захворювань;

- планів теоретичних та практичних занять із фізичного виховання;

- розвитку мотивів та інтересу в студентів СМГ до систематичних відвідувань занять із фізичного виховання у процесі навчання на I–II курсах ЗВО;

- критеріїв оцінювання знань, рухових умінь і навичок до систематичного використання фізичних вправ різної спрямованості в повсякденному житті студентів;

- методичних розробок із питань організації та проведення самостійних занять фізичними вправами в позанавчальний час;

- практичних занять та блоку модульно-рейтингового контролю за динамікою змін фізичного стану студентів відповідно до вимог навчальних нормативів, державних тестів, критеріїв оцінювання рухової та функціональної підготовленості студентів спеціальної медичної групи;

- контролю процесу викладання фізичного виховання студентам СМГ та управління ним.

Висновки. Одним із головних завдань процесу стимулювання розвитку компетентності студентів на заняттях із фізичного виховання є активізація фізкультурного інтересу, оскільки без цього психологічного механізму не може здійснюватися розвиток мотиваційної та емоційної сфер людини у фізкультурній діяльності. Розв'язання цієї проблеми поєднано з двома головними завданнями у процесі підготовки студентів до професійної діяльності та організації самостійного життя: по-перше, сприяти найбільш повноцінному відображенню й розкриттю у свідомості студентів значення фізкультурної діяльності для майбутнього професійного та особистісного становлення; по-друге, на цій основі спонукати та підтримувати відповідне ставлення до всіх структурних компонентів фізкультурної діяльності, яке було б наповнене готовністю самостійно здобувати інформацію, вільно оперувати набутими фізкультурними знаннями, реалізовувати уміння та навички в практичній діяльності. Розв'язання цих завдань значною мірою забезпечує поєднання розвитку та навчання, показником та однією з форм відображення якого є фізкультурний інтерес.

Використані джерела

1. Архипов О. А. Біомеханічний аналіз: [навч. посібник], 2-ге видання / О. А. Архипов. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 241 с.
2. Архипов О. А. Новітні технології навчання у фізичному вихованні студентства / О. А. Архипов // У зб.: IX міжнародний научний конгрес «Олімпійський спорт и спорт для всех». – Киев: Олімпійська література, 2005. – С. 102–103.
3. Архипов О. А. Особливості впровадження модульно-рейтингової системи у фізичне виховання студентства // О. А. Архипов – Теорія і практика фізичного виховання. – №2. – Донецьк : ДонНУ 2004. – С.5–14.
4. Безропильний О. П. Виховання в учнів інтересу до фізичної культури шляхом удосконалення методичного забезпечення шкільних спортивних майданчиків / О. П. Безропильний // Фізичне виховання дітей і молоді. – К., 1990. – Вип. 13. – С. 33.

5. Бех І. Д. Виховання особистості : У 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – 280 с. Кн.2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – 344 с.
6. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. / Л. И. Божович. – Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. – 352 с.
7. Власюк Г. І. Виховання у старшокласниць прагнення до здорового способу життя: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г.І Власюк. – К., 1995. – 191 с.
8. Дубогай О. Д. Методика фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп / О. Д. Дубогай, А. В. Цьось, М. В. Євтушок. – Луцьк : Східно-європейський Національний університет імені Лесі Українки, 2012. – С. 276–277.
9. Дубогай О. Д. Мотивація до занять фізичними вправами. Бібліотека шкільного світу. / О. Д. Дубогай // Здоров'я та фізична культура. Бібліотека. – К. : 2006. – 145 с. – (Фізкультура як складова здоров'я та успішного навчання дитини).
10. Євтушок М. В. Самостійні заняття фізичними вправами як фактор впливу на функціональний стан студентів / М. В. Євтушок // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С. С. – Харків : ХДАДМ (ХХП), 2006. – Т. 3. – С. 27–29.
11. Носко М. О., Архипов О. А. Рухові якості як основні критерії рухової функції людини / М. О. Носко, О. А. Архипов // Вісник ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. Випуск № 107, том II. Серія: педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – Чернігів: ЧНПУ, 2013. – С. 67–70.
12. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование / В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – №5. – С. 16–21.
13. Філатова З. І. Диференціювання навчання плавання студентів спеціальної медичної групи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / З. І. Філатова // Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2015. – 20 с.
14. Dubohai Oleksandra. Formation of a value-oriented competence of students from special medical groups in doing regular exercises / Dubohai Oleksandra, Yevtushok Maryna, Filatova Zoya. // Journal of Health Sciences. Radom University in Radom. – Poland, 2014 – № 4(15). – P.141–148.
15. Arkhypov A. Videocomputer Modeling of Technique for Elite Athletes / A Arkhypov // Proceedings of FISU/CESU Conference, the 18th Universiade, 1995. P. 370-371.
16. Chantal Amade-Escot. The contribution of two research programs on teaching content: «Pedagogical content knowledge» and «didactics of physical education»./ Chantal Amade-Escot // Human Kinetics Journals. – Volume 20 No.1 pp.78-101, 2001.
17. Goodstadt M. S. Health promotion and the bottom line: What works? Health communication? – 1995.

Arkhypov O., Nosko M., Pryimakov O., Yevtushok M., Filatova Z., Krasnov V.

THE CONTENT FEATURES OF THE COMPETENCE DEVELOPMENT OF STUDENTS OF SPECIAL MEDICAL GROUP IN THE PROCESS OF EXERCISE

The article marked features of the competence development of special medical group students in the process of physical education classes, namely the levels of development of informative activity of special medical group students, the system of motives for physical exercises, didactic conditions of training and scientific and methodological support of the process of physical education, ways to optimize the formation of special medical group students desire for systematic physical exercise, as well as the main challenges in preparing students for professional work and the organization of independent life: to promote the most full reflection and disclosure in the minds of students the value of sports activities for the future professional and personal formation, and on this basis, to encourage and support appropriate treatment of all structural components of the sports activity, which would be filled with their own willingness to obtain information freely operate acquired physical culture knowledge to implement and skills in practice. For formation of organization and development of specially formed knowledge, skills and habits, for health-saving way of life, on the basis of acquiring knowledge about the specifics of the specific use of physical exercises in accordance with the diagnosis of the disease of the students of the special medical group in the process of development of competence in the system of physical education in the university was developed diagnostic scale for assessing the level of competence formation for students of I-II year. It was determined that the evaluation of educational and recreational and sports and educational achievements of students in dynamics of training in high school should be regarded as one of the most effective mechanisms for versatile model of education quality and the depth of the essence of the process of formation of physical culture of man it is that he focuses not only on the uptake knowledge, but also on the ways of mastering on patterns and ways of thinking and action on the development of cognitive powers and human creativity.

Key words: *competence development, physical education, educational opportunities.*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2018 р.